

Talenbeleid in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden

Eric Mijts

Inleiding

In het Caribisch gebied zijn er zes eilanden waar Nederlands een officiële taal is: Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten. Deze zes eilanden vormden vroeger samen de Nederlandse Antillen, een deel van het Koninkrijk der Nederlanden en – als je het staatkundig bekijkt – het laatste overblijfsel van het voormalige Nederlandse koloniale rijk. Tegenwoordig zijn drie van deze eilanden een land met een eigen regering en een eigen minister-president: Aruba, Curaçao en Sint Maarten vormen samen met Nederland het Koninkrijk der Nederlanden. De drie andere eilanden, Bonaire, Saba en Sint Eustatius, zijn sinds 2010 het Caribisch deel van Nederland. Op elk van deze eilanden speelt het Nederlands een rol van betekenis als bestuurs taal, onderwijst taal en ook in het rechtssysteem. In deze bijdrage wil ik een overzicht geven van de verschillende rollen die het Nederlands in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden speelt, de wijze waarop het Nederlands zich verhoudt tot de andere talen in dat gebied, en meer nog, wat het Nederlands betekent voor de bewoners van dat gebied.

Omdat de verschillende eilandgebieden onder verschillende jurisdicties vallen, variëren ook het taal-, onderwijs- en het overheidsbeleid, waardoor een uniforme beschrijving van de zes eilanden onmogelijk is. Elk eiland heeft een ander verhaal, een eigen geschiedenis en context, en dus ook een andere vorm van meertaligheid. Neem alleen maar al het verschil tussen de bovenwindse eilanden (Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten) en de benedenwindse eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao): op de bovenwindse eilanden is de overgrote meerderheid van de bevolking voornamelijk Engelstalig, terwijl op de benedenwindse eilanden de overgrote meerderheid Papiamentstalig is. Er is veel variatie tussen de eilanden, maar tegelijkertijd is er ook veel eenvormigheid binnen het Koninkrijk der Nederlanden door de gezamenlijke juridische en historische basis. Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden is de hoogste wet, als het ware de grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden. Artikel 39, lid 1, van dit Statuut wordt het concordantiebeginsel genoemd, en schrijft voor dat de verschillende landen van het Koninkrijk juridische en bestuurlijke cohesie nastreven. Die cohesie komt echter niet tot uiting in de taalkundige samenstelling van de samenlevingen die door hun verschillende kenmerken, waaronder

geografische ligging en omvang, de verschillen in economische ontwikkeling en de daaruit voortvloeiende demografische ontwikkeling, aanzienlijk verschilt. De meeste inwoners van de eilanden zijn meertalig: op de benedenwindse eilanden spreken de meeste mensen naast Papiaments ook Engels, Spaans en Nederlands, op de bovenwindse eilanden spreken de mensen naast Engels ook Nederlands en vaak ook Spaans. Op de eilanden wordt een variëteit – of zelfs verschillende variëteiten – van het Nederlands gesproken, maar ook variëteiten van het Papiaments, Spaans en Engels.

Die taalvariatie zorgt in het geval van de creooltaal Papiaments voor een uitdagende situatie. Ten tijde van de afscheiding van Aruba van de Nederlandse Antillen in 1986 koos men voor codificatie van twee alternatieve spellingen voor het Papiaments: het etymologisch geschreven Papiamento in Aruba, en het fonetisch geschreven Papiamentu in Curaçao. De belangrijkste kenmerken van het verschil tussen deze beide variëteiten zijn het gebruik van de klanken /o/ en /u/ aan het einde van woorden en de schrijfwijze, zoals te zien is in het verschil tussen bijvoorbeeld *mènedjer* (Papiamentu) en *manager* (Papiamento). Tot op de dag van vandaag wordt dat onderscheid gehandhaafd en wordt bijvoorbeeld onderwijsmateriaal ontwikkeld voor beide variëteiten van het Papiaments. Als het gaat om het Engels, worden de Caribische variëteiten van het Engels die worden gesproken op Aruba (Richardson & Devonish 2016), Saba (Myrick 2014, Bakker 2021), Sint Eustatius (Aceto 2006, Bakker 2021) en Sint Maarten (Aceto 2006), door taalkundigen erkend als creooltalen op zichzelf. Deze creooltalen staan voortdurend onder druk van de meestal Europees-Engelse norm die op scholen wordt gehanteerd. Vaak zijn het Nederlandstaligen die Brits Engels leren aan Engels Lexifier Creools sprekende kinderen. Ook staan deze creooltalen onder de invloed van het gebruik van Amerikaans Engels vanwege de dominante Amerikaanse toerisme-industrie en media.

Om dit beter te begrijpen moeten we ons eerst buigen over het concept creooltalen en pidgins. Een taalfenomeen dat rechtstreeks verband houdt met kolonisatie en slavenhandel is de ontwikkeling van pidgins als gevolg van het contact tussen tot slaaf gemaakte mensen en contractarbeiders in de koloniën die elkaars talen niet spraken (Mufwene 2001). In meerdere gevallen zijn uit dat contact creooltalen voortgekomen, talen die veel gemeenschappen in de koloniale wereld als thuistaal zijn gaan spreken. De gedwongen geografische verhuizing van mensen als gevolg van koloniale expansie en slavernij, en het daarmee gepaard gaande onvermijdelijke contact met Europese talen, evenals met andere ontheemde groepen en hun talen, heeft ertoe geleid dat veel creolen en hun spraakgemeenschappen het product zijn van de kolonisatie zelf. Mufwene en Vigouroux (2017, p. 85) beschrijven deze koloniale oorsprong als “creolen die naar voren kwamen als variëteiten die structureel afwijken van hun *lexifiers*, niet als directe bijproducten van de tropische ruimtes waar ze zich ontwikkelden, maar van de specifieke manier waarop deze geografische ruimtes werden geconstrueerd door de koloniale meesters en tot op zekere hoogte ook door de tot slaaf gemaakte mensen zelf.” De bevolking was in deze koloniale gebieden raciaal gescheiden, hierdoor was de interactie met Europese kolonisten beperkt

en ontstonden nieuwe talen, eerder dan dat de koloniale talen overgenomen werden.

In de koloniale wereld werd de superioriteit van de cultuur, economie en taal van de kolonisator als vanzelfsprekend gepositioneerd. In de tijdperk na officiële beëindiging van de koloniale overheersing leeft die aanname over de superioriteit voort in de discours over taal en sociaaleconomische ontwikkeling. Dit vormt een obstakel voor de regeringen van de opkomende dekoloniale staten om een taalregime ontwikkelen dat in het reine komt met de realiteit van de samenleving. De status en functie van creolen "zijn een direct gevolg van de prototypische omstandigheden van [creoolse] vorming, namelijk de koloniale expansie van verschillende Europese natiestaten vanaf de 15e eeuw" (Migge, Leglise & Bartens 2010, p.3). "De taalkundige en discursieve praktijken die geassocieerd werden met de Europese koloniale overheersing [...] speelden een belangrijke rol bij het toekennen van een laag prestige aan niet-Europese talen en culturen, met inbegrip van culturele en taalkundige vormen die voortkwamen uit de Europese expansie, en bij het vestigen van de superioriteit van de taal en cultuur van de kolonisator" (Migge & Leglise 2007, p. 297). Tot op de dag van vandaag zijn deze aannames over de status van talen bepalend voor het taalbeleid van vele dekoloniale staten waar de thuistaal van de overgrote meerderheid van de bevolking een creoolse taal is en is er nood aan systematische en structurele interventies die leiden tot waardering voor en status van de thuistalen (Krämer, Mijts & Bartens 2022). Zo ook in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden.

De positie van het Nederlands in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden

In geen van deze samenlevingen speelt het Nederlands een grote rol in het dagelijkse leven of in het culturele landschap. De sociologische, educatieve en culturele implicaties van de complexiteit van deze meertalige constructies is uitgebreid beschreven in Faraclas, Kester en Mijts (2019), Pereira (2018), Mijts (2021) en Bakker (2021).

Het Nederlands is op de eilanden een dominante taal in bestuur, recht en onderwijs. Maar hoe komt dat? Dit kan deels worden verklaard door de koloniale geschiedenis van waaruit deze gemeenschappen zich ontwikkelden, wat geleid heeft tot een taalbeleid dat mede vormgegeven wordt door het koloniale verleden (Sonntag & Cardinal, 2015, Mijts 2017). In de koloniale tijd was het Nederlands bij wet de bestuurstaal, de rechtstaal en de onderwijstaal. Ook na de koloniale tijd werd dit beleid bij wet gehandhaafd. Telkens weer werd op kritische momenten, denk bijvoorbeeld aan de *status* aparte in 1986, toen Aruba afscheurde van de Nederlandse Antillen, en bij het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen in 2010, niet gekozen voor grote omwentelingen in het taalbeleid, maar voor het handhaven van de rol van het Nederlands, wat in tegenspraak lijkt te zijn met de belangen van de sprekers van de thuistaal van

Figuur 1: de positie van de ABC-eilanden in het zuiden van de Caraïben, en de SSS-eilanden in het noorden van de Caraïben (dialectloket.be).

de meerderheid van de bevolkingen in die gebieden (Winkel 1955, Prins-Winkel 1973, Mijts, 2014, 2015, 2020, 2021; Bakker 2021). Aan het begin van de 21ste eeuw zijn er wel wijzigingen doorgevoerd toen in de toenmalige Nederlandse Antillen en Aruba naast het Nederlands, het Papiaments als officiële taal werd ingevoerd, en in de Antillen ook nog eens Engels werd erkend. Vooral als het gaat om onderwijs heeft deze complexe taalsituatie geleid tot een verscheidenheid aan uitdagingen die het sociaaleconomische, culturele en intellectuele leven in deze eilandstaten sterk beïnvloeden. Nog steeds wordt het Nederlands vaak gekozen als de belangrijkste voertaal voor het secundair en hoger onderwijs, en als het Papiaments of het Engels in het basisonderwijs wordt gebruikt, is dat vaak vooral met het primaire doel voldoende beheersing van het Nederlands te ondersteunen.

Om het allemaal overzichtelijk te houden geef ik in Tabel 1 een overzicht van de gerapporteerde thuistalen in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden per eilandgebied, in combinatie met demografische data en wettelijk bepaalde officiële talen. Deze cijfers geven met name een indicatie van het gebruik van de talen in de huiselijk kring, maar doen geen recht aan het feit

	Aruba	Bonaire	Curacao
Aantal inwoners	111.083	21.745	153.671
Meest gesproken taal	Papiamentu 72 %	Papiamentu 63.8 %	Papiamentu 80 %
Tweede meest gesproken taal	Spaans 14 %	Nederlands 15.4 %	Nederlands 11 %
Derde meest gesproken taal	Engels 7 %	Spaans 15.2 %	Spaans 6 %
Vierde meest gesproken taal	Nederlands 6 %	Engels 4.5 %	Engels 3 %
percentage meertalige inwoners	>90 %	90 %	Geschat op >90 %
officiële talen	Nederlands Papiamentu	Nederlands Papiamentu Engels	Nederlands Papiamentu

	Saba	St Eustatius	St Maarten
Aantal inwoners	1.918	3.142	37.224
Meest gesproken taal	Engels 93 %	Engels 85 %	Engels 67.5 %
Tweede meest gesproken taal	Nederlands 4 %	Spaans 7 %	Spaans 12.9 %
Derde meest gesproken taal	Spaans 3 %	Nederlands 6 %	Creools 8.2 %
Vierde meest gesproken taal	Andere	Andere 2 %	Nederlands 4.2 %
percentage meertalige inwoners	57 %	68 %	Onbekend
officiële talen	Nederlands Papiamentu Engels	Nederlands Papiamentu Engels	Nederlands Engels

Tabel 1: De gerapporteerde thuistalen in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden per eilandgebied, in combinatie met demografische data en wettelijk bepaalde officiële talen. (CBS Aruba 2000, 2020, CBS Curaçao 2022, CBS Nederland 2014, 2021, World Factbook 2022)

dat het grootste deel van de inwoners meertalig zijn en ook vaak thuis meerdere talen gebruiken. Statistische data over meertaligheid zijn slechts beperkt beschikbaar en niet vergelijkbaar.

Laten we eens kijken naar het Nederlands dat in het Caribisch gebied gesproken wordt. Wat zijn de kenmerken van dat Nederlands, en wat is de positie daarvan? Is er sprake van een eigen variëteit van het Nederlands? Dat is allesbehalve duidelijk, alhoewel er wel degelijk specifieke Caribische kenmerken zijn, waarvan ik er enkele hieronder toelicht. Of die kenmerken toelaten om te spreken over een variëteit van het Nederlands is een heel andere kwestie. De kenmerken van Caribisch Nederlands (Mijts 2022, Muhr 2012) lijken te wijzen op het bestaan van een niet-dominante variëteit: het kleine aantal sprekers op de eilanden, het feit dat de Nederlandse variëteit de norm is in de onderwijsomgevingen, het koloniale karakter van de oorsprong van het Nederlands in het Caribisch gebied en de lage status van de kenmerken van een Caribische variëteit van het Nederlands wijzen daarop. Er is zeker niet zoiets als een Caribische standaardnorm en op scholen wordt geen Caribische variëteit van het Nederlands gedoceerd. Het blijkt dat de verschillende eilanden veel overeenkomsten delen, dat komt natuurlijk deels doordat de eilanden vroeger een bestuurlijke eenheid vormden, maar ook doordat veel inwoners van de eilanden voor studie enkele jaren in Nederland verblijven, en daar opgenomen worden in inter-eilandelijke studentengemeenschappen.

Wat zijn dan die kenmerken die aanleiding geven tot het speculeren over een Caribische variëteit van het Nederlands, en waar vinden die kenmerken hun oorsprong? Je kunt je voorstellen dat in het isolement van de eilanden specifieke woorden ontstaan die tegemoetkomen aan de behoefte aan terminologie die specifieke landschapkenmerken beschrijft, maar ook architecturale, administratieve, culinaire en biologische regionale bijzonderheden omvat. Een paar voorbeelden van deze woorden zijn *knoek*, voor de beschrijving van de dorre velden van het zuidelijke Caribisch gebied, afgeleid daarvan *knoekenhuis*, de typische rurale woningen die in deze gebieden werden gebouwd. *Cessantia* is een typisch voorbeeld van administratieve terminologie voor een contractbeëindigingsconstructie die in Nederland of België niet bestaat. In het culinaire domein laten voorbeelden als *pastechi*, een typische Zuid-Caribisch bladerdeeggerecht, *snacktruck* voor de mobiele voedselstalletjes langs de weg en *stobá* voor stoofschotels van geitenvlees of andere ingrediënten, zien dat ook de culinaire cultuur de oorsprong is van taalkundige variatie in de Nederlandse Cariben. Ten slotte heeft een overvloed aan vogel- en plantensoorten hun weg gevonden naar het vocabulaire, zoals het *suikerdiefje* (*Coereba flaveola*), *lion fish* (koraalduivel) – en natuurlijk de *lionfishinvasie*, *kenepa*, ook gespeld als *knippa* en *zuurzak* (beide typische regionale vruchten).

De kenmerken van het Nederlands in het Caribisch gebied zijn nog nauwelijks in kaart gebracht, zoals dat bijvoorbeeld wel voor de Noord-Belgische en een Surinaamse variëteiten van het Nederlands gedaan is. Er is nog veel taalkundig werk te verzetten om meer inzicht te krijgen in de verschillende verschijningsvormen van het Nederlands in het Caribisch gebied met aandacht

voor aspecten zoals uitspraak, woordenschat en zinsbouw, maar ook voor het prestige dat toegedicht wordt aan de verschillende variëteiten.

Recent onderzoek over taal, meertaligheid, onderwijs en bestuur

Zoals ondertussen voldoende duidelijk mag zijn: de taalsituaties op de eilanden zijn niet eenvoudig: verschillende talen spelen verschillende rollen in de eilandgemeenschappen, de meeste mensen zijn meertalig en groeien ook meertalig op, en het mag duidelijk zijn dat er onvrede is over taalbeleid en praktijk in verschillende facetten van de samenleving. In de voorbije decennia ben ik nauw betrokken geweest bij verschillende onderzoeksprojecten die erop gericht waren een analyse te bieden van een aantal van deze vraagstukken, met name op de rol van taal in onderwijs, de status van talen, en de rol van de verschillende talen in sociaaleconomische ontwikkeling. Ik ga dieper in op drie van deze studies. De eerste studie werd uitgevoerd van 2013 tot 2016 en was de onderbouwing voor een beleidsadvies over de rol van de verschillende talen in het primair en secundair onderwijs in Sint Eustatius (Faraclas, Kester & Mijts 2013, 2019). De tweede studie werd uitgevoerd van 2009 tot 2021 en had als doel inzicht te krijgen in de wijze waarop in Aruba de waardering van verschillende talen in sociale media en beleid gepresenteerd wordt (Mijts 2021). De derde en laatste studie werd uitgevoerd van 2020 tot 2022 en was gericht op een advies voor eilandbreed taalbeleid voor de eilandraad van Bonaire (Faraclas, Kester & Mijts 2022).

Sint Eustatius

Eind 2012 werden Nicholas Faraclas, Ellen-Petra Kester en ik gevraagd om de voordelen van en de houding ten opzichte van het Nederlands en het Engels als onderwijstalen in het primair, secundair en beroepsonderwijs op Sint Eustatius te onderzoeken. Ondanks het feit dat de overgrote meerderheid van de kinderen van Statia (zo noemt de bevolking van Sint Eustatius het eiland) in feite geen Nederlands als eerste of zelfs als tweede taal spreekt, was Nederlands gedurende de meeste jaren sinds de instelling van de leerplicht de voertaal geweest. Zoals ik eerder aangaf, in 2010 veranderd de politieke status van Statia van overzees gebied, als deel van de Nederlandse Antillen, naar een gemeente van Nederland. De bevolking had gekozen voor het behoud van de toenmalig bestaande staatsstructuur van de Nederlandse Antillen, maar dat land hield op te bestaan.

Wat tegenwoordig bekend staat als de bijzondere gemeente Sint Eustatius ligt in het noordoosten van het Caribisch gebied, dicht bij Saba en Sint Maarten, twee andere eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen, maar ook dicht bij de eilandgebieden Saint Barthélemy, Saint Kitts en Nevis, Antigua en Barbuda, Montserrat en Guadeloupe. Dit kleine eiland beleefde een turbulent koloniaal verleden dat het eiland vandaag de dag sterk heeft beïnvloed. Het

eiland kende een actieve plantage-economie, maar de strategische ligging van dit 21 vierkante kilometer grote eiland, dat werd omringd door kolonies van de Britten, Denen, Fransen en Spanjaarden, maakte het ook een aantrekkelijke regionale handelspost. Nadat Europeanen Sint Eustatius in 1493 bereikten, werd het in de volgende 150 jaar door vele koloniserende rijken opgeëist. Statia werd officieel onderdeel van het Nederlandse koloniale rijk in de jaren 1630, maar in de loop van de volgende eeuwen veranderde het meerdere keren van eigenaar en pas in 1828 kwam het voorgoed onder Nederlandse heerschappij als deel van de kolonie Curaçao en onderhorigheden, wat later de Nederlandse Antillen zou worden.

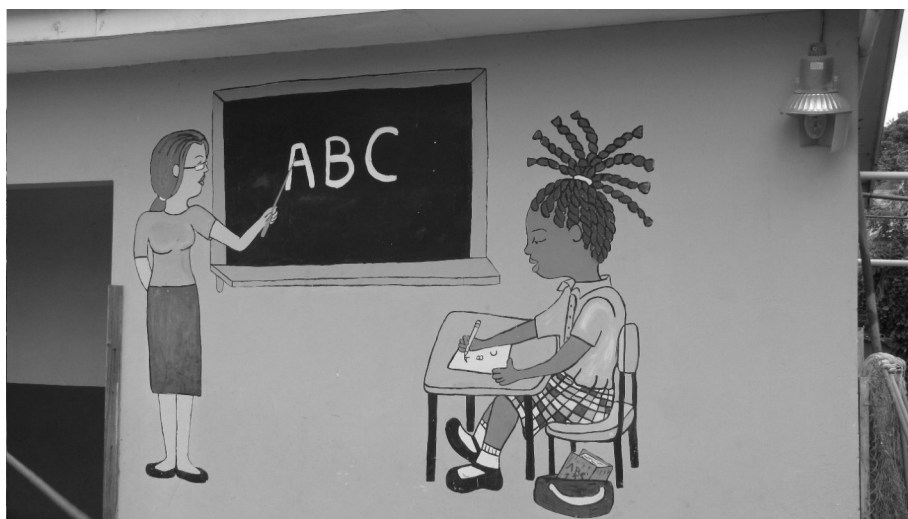
Aan het begin van de 20e eeuw maakten hoge prijzen op de internationale markten de katoenteelt tot een lucratieve onderneming op het eiland. Helaas, tijdens de vroege jaren 1920 ruïneerde een ziekte het gewas (Knappert, 1930. p.168) en werd de katoenteelt gestopt. Latere landbouwprojecten leverden geen bevredigende resultaten op en het eiland speelde de rest van de eeuw geen economische rol van betekenis. Met de invoering van de nieuwe structuur van het Koninkrijk der Nederlanden die in 1954 na de onafhankelijkheid van Indonesië tot stand kwam, veranderde niets aan de situatie van Sint Eustatius: de Nederlandse Antillen werden de nieuwe bestuursstructuur in de regio binnen het Koninkrijk, maar het eiland Sint Eustatius bleef tot de ontbinding van de Nederlandse Antillen in 2010 onder het bestuur van Curaçao.

De oprichting van een olieoverslagfaciliteit in 1982, de opening van een Amerikaanse medische school in 1999 en de opkomst van een bescheiden ecotoerisme-industrie zijn momenteel de belangrijkste bronnen van inkomsten voor het eiland. De landbouw blijft, ondanks zijn historisch bewezen potentieel, verwaarloosd. De overslagfaciliteit, de medische school, de toeristische sector en de hoge mate van mobiliteit tussen Caribische eilanden hebben een grote impact gehad op de Statiaanse demografie. In de hoogtijdagen in de 18e eeuw was het eiland de thuisbasis van maar liefst 10.000 mensen, sindsdien is deze demografische ineenstorting emblematisch voor de economische en politieke achteruitgang van het eiland: in 2023 wonen er 3250 mensen op het eiland. Bijna 80% van de jongeren is geboren op het eiland of in Sint Maarten (vanwege de betere medische voorzieningen), 13% is geboren in Midden- en Zuid-Amerika en 7% is geboren in Europees Nederland (CBS 2021).

Voordat we aan het onderzoek begonnen was er veel onrust geweest. In het jaar 2007 waren er enkele beperkte beleidswijzigingen doorgevoerd om het Engels, dat veel dichter bij de moedertaal (English lexifier creole, ook gekend als Statian) van de kinderen ligt dan het Nederlands, in de eerste jaren van de basisschool te kunnen gebruiken. Sinds hun integratie in Europees Nederland in 2010, maakten veel mensen op het eiland zich zorgen dat de hervormingen uit 2007 zouden worden teruggedraaid, en dat het Nederlands weer zou ingevoerd worden als instructietaal in het onderwijs. Eerlijk gezegd, we aarzelden om hier als onderzoekers bij betrokken te raken aangezien het onderwerp een zware politieke en ideologische lading had. We waren er ons volledig van bewust dat we kritisch moesten kijken naar de wijze waarop we ons onderzoek zouden

uitvoeren, om ervoor te zorgen dat we niet onbewust de koloniale ideologieën en machtsverhoudingen zouden repliceren die het probleem in de eerste plaats hadden gecreëerd. We voerden een literatuurstudie uit, maar ook enquêtes en interviews over taalattitudes en het formuleren van aanbevelingen over de keuze voor een instructietaal.

In 2012 had een groep Statiaanse gemeenschapswerkers een proces geïnitieerd om de dialoog rond de kwestie van de onderwijstaal tussen alle belanghebbenden op het eiland te bevorderen. Hun doel waren om de prestaties van Statiaanse studenten te helpen verbeteren, maar ook wilden zij de verdeeldheid die de bevolking van het eiland in de voorgaande decennia in twee tegengestelde kampen had opgesplitst, helen. De kampen waren degenen die Nederlands als onderwijstaal in de basisscholen wilden stimuleren tegenover degenen die wilden dat Engels de instructietaal was. In de loop van dat jaar werden grote stappen gezet om de verdeeldheid over onderwijstaalbeleid om te buigen naar een eilandbrede betrokkenheid bij de ontwikkeling van inclusief onderwijs dat recht doet aan de talige competenties van de kinderen in de scholen. Deze positieve houding bood een opbouwend startpunt voor ons onderzoek.

Figuur 2: muurschildering bij de Bethel Methodist school in Sint Eustatius. (Eigen foto)

Tijdens ons werk in Statia was een van de punten waarover er volledige overeenstemming was tussen alle betrokkenen bij het onderwijssysteem op het eiland (inclusief studenten, ouders, leraren, onderwijsbestuurders, schoolbestuurders, maatschappelijk werkers, leden van de gemeenschap en politici) dat het onderwijssysteem zich in een diepe crisis bevond. Veel mensen op Statia hadden diep en serieus nagedacht over de identificatie en analyse van de oorzaken van deze crisis en allen waren het erover eens dat de situatie het resultaat was van

een complexe configuratie van historische, sociale, politieke, economische en pedagogische factoren. Een belangrijk aspect was natuurlijk de positie van het Nederlands in het onderwijs: de Engelstalige kinderen van Statia moesten een groot deel van hun onderwijs in het Nederlands volgen, voor de meeste was dit een bijna niet te nemen horde in hun ontwikkeling. Veel jongeren raakten gefrustreerd en verlieten het onderwijs zonder diploma.

De focus van ons onderzoek lag op het pedagogische vraagstuk van de keuze voor instructietaal, niet omdat de andere factoren niet belangrijk waren, maar omdat zowel de gemeenschap als de overheid ons vroegen om het onderwijsbeleid in vraag te stellen. Hoewel onderwijsbeleid op korte termijn slechts een beperkt effect kan hebben op de werking van historische, sociale, politieke en economische machtsverhoudingen, kan het natuurlijk grote effecten hebben op de resultaten in de klas. Uiteindelijk kan dat weer belangrijke sociale en economische voordelen op de langere termijn opleveren. Met andere woorden, als we ergens wilden beginnen met het aanpakken van de problemen in het onderwijs in Statia, was dit een logisch en relatief beheersbaar startpunt om te beginnen.

Zoals het geval is voor alle door Nederland gekoloniseerde gebieden in het Caribisch gebied, is het Nederlands voor de overgrote meerderheid van de inwoners van Statia nooit een thuistaal geweest. Er zijn veel omstandigheden die hebben bijgedragen aan deze stand van zaken, maar een van de belangrijkste factoren was de terughoudendheid van de Nederlanders om hun taal, cultuur en religie te delen met hun niet-Nederlandse koloniale onderdanen tijdens hun eerste twee eeuwen van koloniale heerschappij. Dit resulteerde in de oprichting van scholen door Sefardische handelaren en plantage-eigenaren en vervolgens door Latijns-Amerikaanse katholieke missionarissen waar instructie gegeven werd in het Engels op de bovenwindse eilanden, en in het Papiaments op de benedenwindse eilanden.

Tegen de tijd dat Nederland aan het einde van de achttiende eeuw zijn koloniale beleid veranderde om de verspreiding van de Nederlandse taal en cultuur onder al zijn koloniale onderdanen in het Caribisch gebied te bevorderen, was het te laat. Hoewel Nederlands al zowat twee eeuwen de officiële taal van instructie en initiële geletterdheid is in Statia en de rest van de voormalige Nederlandse Antillen, hebben de kinderen van deze eilanden een zeer beperkte blootstelling aan het Nederlands buiten het klaslokaal, en de meesten eindigen hun formele opleiding met een beperkte academische vaardigheid in het Nederlands of een andere taal.

Naar aanleiding van ons onderzoek is het taalbeleid voor Sint Eustatius aangepast, en sindsdien is het Engels de instructietaal in het basis- en voortgezet onderwijs, en wordt het Nederlands aangeleerd als vreemde taal. Er is – vanzelfsprekend – nog steeds discussie over dit beleid, maar opvallend is dat instructietaal sinds de beleidswijziging geen punt van aandacht meer is in de kwaliteitsevaluaties die door het Nederlandse Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap op de scholen in Statia uitgevoerd worden.

Aruba

Ook op het benedenwindse eiland Aruba is het gebruik van het Nederlands als instructietaal een punt van aandacht en zorg. Ondanks grote investeringen wordt het onderwijssucces als laag beschouwd, zijn de uitvalpercentages hoog en is het percentage uitvallers onder degenen die beginnen aan hoger onderwijs ook hoog. Dit resulteert in een laag percentage hoger opgeleide Arubaanse burgers in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Dit lage slagingspercentage wordt deels toegeschreven aan de keuze voor de Nederlandse taal als instructietaal in het basisonderwijs. De meeste leerlingen en docenten zijn Papiamentstalig, het gebruik van het Nederlands als instructietaal vervreemdt leerlingen van het onderwijsproces en vormt nodeloze obstakels voor academisch succes. Toch wordt in het grootste deel van de scholen Nederlands gehanteerd als instructietaal.

Aruba is een kleine eilandstaat van ongeveer 180 vierkante kilometer in het zuiden van het Caribisch gebied. Sinds 1986, het jaar van de *status aparte*, is Aruba een land met een eigen regering. Aanvankelijk werd Aruba gekoloniseerd door Spanje, vanaf 1636 viel het eiland in Nederlandse handen, in hetzelfde jaar als Bonaire en twee jaar nadat Curaçao door de Nederlanders was ingenomen. In de 17e en 18 eeuw richtten de Nederlanders zich vooral op Curaçao, de natuurlijke diepzeehavens van Curaçao en de vestiging van een slavenhandelspost maakte het een lucratief en strategisch interessant eiland voor de Nederlanders. Aruba werd tot 1792 voor de Nederlanders bestuurd door de Nederlandse West-Indische Compagnie. Tijdens de Napoleontische oorlogen regeerden de Britten, maar in 1816 werden de eilanden teruggegeven aan de Nederlanders. Pas in de 19e eeuw begon de nederzetting: in 1824 werd op Aruba goud gevonden, wat leidde tot een ongecontroleerde goudkoorts die nog steeds zijn littekens laat zien in het huidige landschap van Aruba. Naast het goud waren de ontwikkeling van landbouw, guanowinning en aloë plantages waren de ruggengraat van het levensonderhoud van Aruba. In 1848 werden Aruba en de andere eilanden van de toekomstige Nederlandse Antillen onderdeel van het nieuw gevormde Koninkrijk der Nederlanden, onder de naam Curaçao en onderhorigheden. De vestiging van olie-industrie in 1924 leidde tot een explosieve groei van de bevolking door immigratie, voornamelijk van Engelstalige eilanden in het Caribisch gebied als beroepsbevolking voor de twee raffinaderijen. De raffinaderijen zijn ondertussen gesloten, en sinds de jaren tachtig is het toerisme in Aruba dusdanig ontwikkeld dat het eiland er zowat volledig van afhankelijk is, zoals ook bleek tijdens de COVID-crisis.

De geschiedenis van kolonisatie en economische ontwikkeling heeft geleid tot een rijke en heterogene etnische en taalkundige smeltkroes waarin vier talen een dominante rol spelen in verschillende domeinen van taalgebruik. Een meerderheid van de op Aruba geboren bevolking spreekt Papiament, Nederlands, Engels en Spaans. Alle vier de talen kunnen als dominante talen worden beschouwd: Papiament is een officiële taal en de thuistaal van 68% van de bevolking van het eiland; Nederlands – thuistaal van zes procent van de bevolking – is de andere officiële taal en de dominante taal van het Koninkrijk

der Nederlanden waartoe Aruba behoort; Engels – door 8 procent als thuistaal gesproken – is de dominante taal van het toerisme, de overheersende industrie op Aruba; en Spaans – door 14 procent als thuistaal gesproken – is de taal van het nabijgelegen Venezuela en Colombia en als zodanig de regionaal dominante taal (Mijts & Waterman, 2017).

In 2023 werd het adviesrapport integraal taalbeleid Aruba gepubliceerd. De eerste zinnen van het voorwoord zetten de toon: "Sinds begin 19e eeuw werd door vooraanstaande personen al aangegeven dat de slechte beheersing van het Nederlands bij de andere vakken doorwerkte (Gouverneur-Generaal Albert Kikkert, 1819) en dat het Nederlands als enige instructietaal niet de meest geschikte vorm van instructie voor het onderwijs op de eilanden is (Hamelberg, 1896). In 1904 stelde van Kol zelfs dat 'het een dwaas en onbereikbaar iets is... kinderen het Hollands te willen opdringen...' (van Kol, 1904)." Het rapport constateert dat de beheersing van de instructietaal, zowel bij leerlingen als docenten zwak is, dat er geen leescultuur bij de leerlingen bestaat, dat de gebruikte onderwijsmethodes nog vaak gericht zijn op Nederlandse leerlingen in de Nederlandse context en dat de meeste centrale examens afkomstig zijn uit Nederland en passen binnen de leefwereld van de leerlingen. Uiteindelijk concludeert het rapport ook dat de docenten niet opgeleid zijn om hun vak te doceren met een didactiek die rekening houdt met het feit dat de instructietaal een vreemde taal is voor de meeste leerlingen. Kortom, er is een sprake van een structureel vraagstuk dat blijkbaar al 200 jaar erkend wordt, maar tegelijkertijd kan nog steeds geen consensus bereikt worden over de aanpak van dit vraagstuk. Dit komt onder andere door een aantal ideologische aannames en tegenstellingen die leven onder de verschillende stakeholders, onder andere voor wat betreft de status en bruikbaarheid van de verschillende talen in de samenleving, en met name over creooltalen en de taal van de voormalige kolonisator, in het geval van Aruba zijn dat Papiaments en Nederlands. In het kader van mijn doctoraatsonderzoek (Mijts 2021) bestudeerde ik deze processen.

Er is voldoende onderzoek gedaan dat wijst op de zwakke punten in het onderwijssysteem op de eilanden met betrekking tot het gebruik van het Nederlands als instructietaal (Winkel 1955, Prins-Winkel 1973, Prins-Winkel 1983, Emerencia 1996, Narain 1995, Esser 2004, Carroll 2009, Dijkhof & Pereira 2010, Wiel 2010, Leuvenink 2012, Croes 2011, Sollie 2015, Pereira 2018, Mijts, Kester & Faraclas 2020, Directie Onderwijs Aruba 2023). Een ongelukkig neveneffect van deze analyses is dat zowel leerlingen, leerkrachten als ouders het vertrouwen in het onderwijssysteem verliezen. Ook de Nederlandstalige wetgeving en rechtspraak zijn problematisch (Bröring & Mijts 2017), niet alleen vanwege de taalbarrière, maar ook vanwege de perceptie van deze systemen als een buitenlandse kracht binnen de eilandgemeenschap.

De levendige discussie over de rol van het Papiamentu in het onderwijs en de positie van het Nederlands in bestuur, onderwijs en rechtspraak van de afgelopen vijftig jaar is nog niet bekoeld. Innovatieve projecten zoals de Skol Multilingual (een initiatief om meertalig onderwijs aan te bieden op de basisschool) krijgen weinig financiële en logistieke ondersteuning, en het grootste deel van

Figuur 3: een reconstructie van een Arubaans leslokaal uit 1954, met de voor het Arubaanse kind volledig betekenisloze tekst „De Rijn komt bij Lobith ons land binnen”. (Foto gebruikt met toestemming van Evert Bongers, bewerkt door Joost Horward)

de aandacht gaat uit naar het lesgeven aan de leerlingen om ze klaar te stomen voor Nederlandstalige eindexamens en voor studies in Nederland. Op zich een legitieme keuze, maar de soms zeer tegenvallende resultaten van de Arubaanse leerlingen op de eindexamens en de relatief kleine aantallen leerlingen die doorstroomden naar havo en vwo, en later naar hoger onderwijs, wijzen op weeffouten in het onderwijssysteem. De instructietaal, het Nederlands, wordt door velen aangewezen als de belangrijkste hinderpaal voor onderwijssucces en daarmee voor sociaaleconomisch succes en mobiliteit in het leven. Leraren klagen over het gebruik van het Nederlands in de klas en voelen ze zich vaak onvoldoende toegerust om hun leerlingen in die taal te helpen zich te ontwikkelen (Wenzel 2022).

De voorgaande bespiegeling roept één belangrijke vraag op: als zoveel onderzoek wijst op tekortkomingen in het gebruik van de instructietaal, en als er allerlei beleidsnota's en institutionele rapporten zijn geproduceerd over deze tekortkomingen, waarom is blijft het zo moeilijk om het beleid te wijzigen? Welke achterliggende processen verlammen politici en andere besluitvormers zodanig in de mogelijke ontwikkeling van taalbeleid en -planning dat ze het

bewijs uit onderzoek niet volgen? Waarom is telkens weer niet de beslissing genomen om een alomvattend taalbeleid te ontwikkelen dat het gebruik van de thuistaal van de meerderheid van de bevolking in het onderwijs, het bestuur en de rechterlijke macht voorop stelt?

Het antwoord op deze vragen ligt verstopt in de onderliggende ideologie van de sleutelfiguren die de beleidskeuzes moeten maken, en natuurlijk ook van de samenleving die die beleidskeuzes beïnvloedt. Het inventariseren van de bouwstenen van deze ideologieën en het reconstrueren van de architectuur van deze ideologieën helpt begrijpen welke specifieke geloofssystemen de belangrijkste drijfveren zijn van de status quo in het Caribisch beleid rond onderwijs en taal. Aan de hand van beleidsstukken, onderzoeksrapporten, verslaggeving en discussies op sociale media zijn een aantal bouwstenen te identificeren. Vooral in de sociale media zijn deze bouwstenen herkenbaar. Hieronder zet ik even de belangrijkste argumenten op een rijtje die ingezet worden tegen de introductie van de thuistaal als instructietaal:

1. Vroeger was alles beter... ik ben toch ook naar school gegaan in het Nederlands, ik ben succesvol dus het onderwijssysteem is goed;
2. Als je kinderen onderwijst in het Papiaments, dan zullen ze nooit succesvol kunnen zijn in het hoger onderwijs;
3. Papiaments is een onvolledige taal die niet geschikt is voor academische doeleinden, en ook niet internationaal is;
4. Het Nederlands is de taal van recht en bestuur, dan kun moet het ook de onderwijstaal zijn;
5. Het invoeren van het Papiaments als instructietaal in het onderwijs is een nationalistisch project ten koste van de toekomst van de kinderen;
6. Er zijn wel grotere problemen in het onderwijs dan de instructietaal.

Elk van deze standpunten staat ter discussie. Als er daadwerkelijk verandering moet komen in het onderwijs op de eilanden, dus niet alleen in Aruba, dan moeten deze vastgeroeste gedachten aangepakt worden. Dat zal nog tijd en energie vragen, en daar ligt ook een belangrijke rol voor de mensen die het nieuwe taalbeleid voor Aruba zullen moeten uitvoeren. Indien zij deze ideologische bezwaren bespreekbaar kunnen maken, zullen zij erin kunnen slagen om daadwerkelijk de veranderingen door te voeren die nodig zijn om in het onderwijs tegemoet te komen aan de meertalige kinderen in de meertalige Arubaanse samenleving. Daarin is vanzelfsprekend ook voor het Nederlands een mooie rol weggelegd, een rol die de kinderen mogelijkheden en inspiratie kan bieden.

Bonaire

Als laatste voorbeeld wil ik nog kort het onderzoekproject bespreken dat ik samen met Nicholas Faraclas en Ellen-Petra Kester uitvoerde in Bonaire. Het eilandgebied Bonaire, het meest oostelijke van de benedenwindse eilanden met een oppervlakte van ongeveer 290 vierkante km en ongeveer 20.000 inwoners, heeft een opeenvolging van extreme politieke veranderingen doorgemaakt waarin de bevolking van het eiland geen inspraak had. Na het einde van de ko-

loniale overheersing in 1954 handhaafde het nieuwe semi-autonome land van de Nederlandse Antillen de structuur waarin besluitvorming niet op Bonaire maar in Curaçao plaatsvond. Curaçao was de zetel van de politieke, economische en bestuurlijke macht. Op 10 oktober 2010 (10-10-10) werden de Nederlandse Antillen ontbonden. In de aanloop naar deze ingrijpende staatkundige verandering, werd de Bonairianen gevraagd zich in een referendum uit te spreken voor ofwel semi-autonomie binnen het Koninkrijk der Nederlanden; volledige onafhankelijkheid; behoud van de Nederlandse Antillen; ofwel een nieuwe – toen nog ongedefinieerde – directe band met Nederland. Slechts 57% van de bevolking kwam opdagen, een meerderheid (59%) van de bevolking koos voor de optie van een directe verbinding met Nederland. Het was niet duidelijk wat dit zou betekenen voor de bevolking, de andere opties boden echter geen alternatief: het was bekend dat de Antillen zouden verdwijnen, volledige onafhankelijkheid en een semi-autonome status stonden op dat moment niet op de publieke agenda. Kortom, vanaf 10-10-10 werd Bonaire opnieuw bestuurd door een regering die niet op Bonaire zat, maar wel in het verre Nederland.

Op Bonaire heeft de aanhoudende nadruk op (bijna) moedertaalvaardigheid in het Nederlands, als sleutel tot sociaal-economisch succes, een grote impact gehad op de rol die de verschillende talen, en hun sprekers, mogen spelen in de samenleving. Na de ontbinding van de Nederlandse Antillen, die naast het Nederlands zowel het Papiaments als het Engels als co-officiële talen erkenden, is er een constante en algemene verwarring ontstaan over de status van de drie talen en bijgevolg over hun rol in verschillende domeinen. Toen Bonaire tien jaar als bijzondere gemeente van Nederland gefunctioneerd had, was voldoende duidelijk dat er grote onvrede heerste over de groeiende ongelijkheid en de wijze waarop daarmee omgegaan werd, en daarin speelde taalbeleid een dusdanige rol dat een beroep op ons gedaan werd om daar onderzoek naar te doen. Ook in dit geval betrof het een onderzoek met grote politieke en maatschappelijke lading, waarin we veel aandacht moesten hebben voor de belangen van de verschillende belangengroepen, maar met name ook aandacht vestigden op de zwakkeren in de samenleving voor wie het taalbeleid een cruciale rol kan spelen.

In 2012 publiceerde het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een document over de taalregeling voor de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) binnen het Nederlandse wettelijke kader onder de titel *Taalregelingen voor de BES-eilanden in de Nederlandse wet- en regelgeving*. Daarin staat vermeld dat Papiaments en Engels tot op zekere hoogte als onderwijstalen in het basisonderwijs konden worden gebruikt, alsook in administratieve en juridische zaken. Bovendien stond in het document expliciet dat de voertaal in het voortgezet onderwijs Nederlands was, terwijl het Papiaments alleen als keuzevak mocht worden aangeboden.

In 2014 publiceerde de Taalunie een advies, *Nederlands op zijn BESt*, dat veel ophef gaf. In dat rapport suggereerde de Taalunie dat Papiaments en Nederlanders verschillende rollen hebben in de Bonairiaanse samenleving. Nederlands werd expliciet aangeduid als de toegangspoort tot kennis, terwijl Papiaments werd beschreven als een belangrijke en inherente marker van de Bonairi-

aanse identiteit, die diende als een hulpmiddel voor communicatie en culturele expressie. Het advies luidde dat scholen 90% van het onderwijs in het Nederlands en 10% in het Papiaments moesten aanbieden. Twee afzonderlijke deskundigengroepen werden uitgenodigd om die aanpak verder uit te werken. De suggestie om de twee talen op deze wijze naast elkaar te positioneren werd niet door iedereen omarmd. De bevindingen van het onderzoek zijn gerapporteerd door de expertgroep Papiaments (2015), de expertgroep Nederlands (2015) en ook in de vorm van een synthese van de rapporten van de expertgroepen Papiaments en Nederlands (Sealy & Silberie, 2015). In de conclusie van de inleiding van het gesynthetiseerde rapport van oktober 2015 staat dat "Het is zaak om nu in overleg met het onderwijsveld keuzes te maken en gezamenlijk een plan van aanpak op te stellen dat door iedereen gedragen wordt"(Sealy & Silberie 2015, p. 1).

Voor goed begrip van het vraagstuk is de opsomming van de punten van overeenstemming en de punten van onenigheid uit deze synthese tekenend. De punten van overeenstemming kunnen als volgt worden samengevat: beheersing van zowel het Papiaments als het Nederlands vindt iedereen belangrijk, Papiaments is de belangrijkste communicatietaal in de voorschoolse belevingswereld van het kind, een kunstmatige scheiding van de rollen van de beide talen binnen en buiten de school is onwenselijk, en er is zowel nood aan de ontwikkeling van een methode Nederlands als Vreemde Taal en aan de ontwikkeling van een referentiekader voor het Papiaments (Sealy & Silberie 2015, p. 18–20). Onenigheid was er – zoals te verwachten – over de balans tussen Nederlands en Papiaments in het onderwijs, en over de taal van initiële geletterdheid. Deze onenigheidsgebieden werden beschouwd als cruciale punten waarover unanimiteit moest worden bereikt, aangezien het risico van toenemende verschillen tussen belanghebbenden financiële gevolgen zou kunnen hebben en tot een gebrek aan uniformiteit zou kunnen leiden. Het rapport was heel duidelijk over het feit dat er geen wederzijds begrip was tussen de schoolbesturen en schoolleiders over de weg vooruit.

In 2018 ontwikkelden de scholen een actieplan voor taalbeleid (*Taalbeleid gezamenlijke schoolbesturen Bonaire. Plan van aanpak.*), dat slechts gedeeltelijk voortbouwde op de eerdere rapporten, omdat zij de doelen te ambitieus en onder de heersende omstandigheden niet haalbaar vonden. Het percentage studenten dat in staat zou moeten zijn om binnen 5 jaar het 1F-niveau van beheersing van het Nederlands te bereiken, werd vastgesteld op 60–75%. Deze studenten zouden ook in het Papiaments een overeenkomstig niveau (in het nieuw ontwikkelde referentiekader) moeten kunnen bereiken.

In 2021 werd een bestuursakkoord ondertekend met betrekking tot het Papiaments op Bonaire om een gemeenschappelijke visie uit te spreken over de positie, waarde, bescherming en bevordering van het Papiaments. Het akkoord stelt dat Papiaments tot op zekere hoogte in administratieve en juridische zaken kan worden gebruikt. Papiaments wordt erkend als verplicht vak in het basisonderwijs en als keuzevak in het voortgezet onderwijs en in de niveaus 1 en 2 van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Papiaments zou ook gebruikt

kunnen worden als onderwijstaal in het basisonderwijs en in de niveaus 1 en 2 van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo).

De Bonairiaanse samenleving is snel aan het veranderen: een continue instroom van voornamelijk Nederlands kapitaal dat wordt geïnvesteerd in vastgoedprojecten, in combinatie met de snelle opeenvolging van jonge stagiaires – voornamelijk uit Nederland – die zorgen voor goedkope arbeidskrachten in de toeristische sector naast het constante verloop van onderwijs-, medische en administratieve professionals die naar het eiland komen voor periodes variërend van 1 maand tot een paar jaar, creëren een nieuw soort samenleving waarin Nederlandse – en secundair Engelse – taalvaardigheid de communicatiestandaarden zijn en er weinig ruimte is voor de Papiaments sprekende Bonairiaanse bevolking. Het tijdelijke verblijf op het eiland van deze kortstondige voorbijgangers maakt hun relatie met Bonaire oppervlakkig, terwijl de gewortelde betrokkenheid van Bonairianen bij hun eigen gemeenschap niet op waarde wordt geschat. In het Bonairiaanse straatbeeld zijn de uitingen van onvrede over deze ontwikkelingen zichtbaar in de vorm van slogans en grote borden met protestuitingen. Taal is deel van de kern van deze tweedeling.

Figuur 4: Protest tegen de nieuwe staatsstructuur na de ontbinding van de Nederlandse Antillen in Bonaire. (Eigen foto)

In het adviesrapport dat we schreven naar aanleiding van het onderzoek dat we uitvoerden, legden we de nadruk op de nood aan het ontwikkelen van erken-

ning voor meertaligheid en voor de verschillende talen op zich. Daarvoor zullen grote inspanningen gedaan moeten worden, niet enkel in de scholen maar ook in het bestuur, handhaving, medische zorg, sociaal werk en alle andere facetten van de samenleving waar taalvaardigheid de sleutel is tot het ontvangen van de juiste vorming, zorg en begeleiding, maar ook de sleutel is voor kansen op de arbeidsmarkt. Als die inspanningen niet gedaan worden dan zal de huidige trend zich voortzetten: Papiamentstalige burgers worden uitgesloten en gemarginaliseerd in de eigen samenleving die zich met grote snelheid omvormt tot een maatschappij waar kennis van Nederlands en Engels een grote filter geworden is die toegang tot sociaaleconomische mobiliteit bepaalt. De negatieve attitude die ontwikkeld is als gevolg van deze talige segregatie kan bijgestuurd worden door een zorgvuldig proces van taalplanning – *language planning* – te initiëren dat recht doet aan de realiteit van de Bonairiaanse bevolking.

Concluderend

De meertalige omgeving op de eilanden biedt zowel voordelen als uitdagingen voor jongeren. Door het beheersen van zowel Nederlands als Engels, en op de benedenwindse eilanden ook Papiaments, kunnen jongeren profiteren van bredere educatieve en professionele kansen. Ze hebben toegang tot bronnen in deze verschillende talen, kunnen communiceren met verschillende culturen en kunnen internationale samenwerking bevorderen. Aan de andere kant worden deze jongeren geconfronteerd met uitdagingen, al is het maar doordat het Nederlandse schoolsysteem, dat grotendeels gerepliceerd wordt op de eilanden, gebaseerd is op een eentalig model dat niet past bij de meertalige samenleving. Daarnaast zijn er ideologische maar ook praktische debatten over vraagstukken zoals het behoud van culturele identiteit en moedertaal, en over de nadruk op het verwerven van vaardigheden in de dominante onderwijstalen. Het is belangrijk dat het onderwijssysteem rekening houdt met deze uitdagingen en de culturele diversiteit op het eiland omarmt en representeert.

Voor Caribische jongeren kunnen meertalige vaardigheden deuren openen naar diverse toekomstmogelijkheden. Een sterke beheersing van het Nederlands kan hen in staat stellen om Nederlandstalig hoger onderwijs te volgen en kansen te krijgen op de arbeidsmarkt. Daarnaast biedt het beheersen van het Engels toegang tot Engelstalig hoger onderwijs en mogelijkheden om deel te nemen aan de dominante en nog verder groeiende toeristische sector in de regio en internationale uitwisselingen en samenwerking te bevorderen.

Om jongeren voor te bereiden op deze toekomstmogelijkheden, is het belangrijk dat het onderwijssysteem op de eilanden de nadruk legt op meertaligheid en op het ontwikkelen van taalvaardigheden in de verschillende talen van deze samenlevingen, waaronder ook het Nederlands. Investeringsmiddelen, docentenopleidingen en taalprogramma's kunnen jongeren helpen hun meertalige vaardigheden te versterken en te benutten voor een toekomstige carrière. Caribische jongeren die vaardig zijn in meerdere talen hebben bredere educatieve en professionele kansen. Het is essentieel dat het onderwijs-

systeem jongeren voorbereidt op de meertalige realiteit en hen ondersteunt bij het ontwikkelen van sterke taalvaardigheden. Door te investeren in meertalig onderwijs en het aanbieden van toekomstgerichte programma's kunnen Caribische jongeren hun meertalige vaardigheden benutten voor een positieve impact op hun persoonlijke ontwikkeling en de samenleving als geheel.

De drie *case studies* die ik hierboven schetste geven hopelijk een beeld van de complexiteit van de contexten waarbinnen het Nederlands een rol speelt in het Caribisch gebied. Deze rol wordt niet altijd als positief ervaren, in tegendeel, vaak draagt het gebruik van het Nederlands bij aan vervreemding van onderwijs, zorg, bestuur en rechtspraak, maar ook van het Koninkrijk der Nederlanden. De laatste jaren is dit besef gegroeid, en een groot aantal projecten is op dit moment simultaan in uitvoering en in ontwikkeling. In 2011 werd de Caribische Associatie voor Neerlandistiek (CARAN) opgericht die een grote rol speelt in de academische dialoog over de rollen van het Nederlands in het gebied. De taalbeleidskeuzes die in 2014 gemaakt zijn om in Sint Eustatius, net als in Saba, het Engels als instructietaal in te voeren wordt gehandhaafd. Sinds 2016 is er een actief netwerk NVT dat grote inspanningen doet om bewustzijn en kennis van en over Nederlands als Vreemde Taal te bevorderen. In 2022 is de Strategic Education Alliance opgericht waarin de zes eilanden en Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs samenwerken om de startpositie van Caribische studenten te versterken. In Aruba, Curaçao en Bonaire is in 2023 een start gemaakt met de ontwikkeling van nieuw onderwijstaalbeleid, en, in opvolging van het onderzoeksproject dat we in Bonaire uitvoerden hebben de scholengemeenschappen in Bonaire zich nu geëngageerd om samen een meertalig onderwijsbeleid te ontwikkelen. Dit zijn allemaal positieve ontwikkelingen die in grote mate zullen bijdragen aan het versterken van de waardering voor de verschillende talen, en dus ook het Nederlands, op de eilanden.

In 2019 ondertekenden de ministers van Onderwijs van de vier landen binnen het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Nederland) een ambitieuze intentieverklaring om samen te werken op het gebied van Nederlands als vreemde taal, samen met de Taalunie (*Intentieverklaring Nederlands als Vreemde Taal*). De beoogde samenwerking was gericht op informatie-uitwisseling, professionalisering van medewerkers, het organiseren van congressen en onderzoeksprojecten, alsmede het opzetten van een gezamenlijk netwerk voor Nederlands als vreemde taal. In de verklaring werd expliciet vermeld dat het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal verwees naar het gebruik van het Nederlands als vak of als instructietaal. Ook werd gesteld dat de samenwerking bedoeld was om het contact tussen belanghebbende onderwijsautoriteiten en -instellingen te ontwikkelen en dat individuele partijen verantwoordelijk waren voor de vereiste budgetten om de activiteiten uit te voeren en het recht hadden om zich op elk moment zonder verdere verplichtingen terug te trekken.

Het is duidelijk dat er nog veel werk te doen is. Het taalkundig onderzoek naar de ontwikkeling van het Nederlands in het Caribisch gebied staat nog in de kinderschoenen. De didactiek Nederlands als Vreemde Taal voor deze zeer specifieke taalsituatie moet verder ontwikkeld worden en er moeten nieuwe curricula

ontwikkeld worden die tegemoet komen aan de meertalige realiteit van het Caribisch deel van het Koninkrijk. De ontwikkeling van meertalige tekstcorpora voor de studie van taalcontact en taalvariatie staat nog in de kinderschoenen, en natuurlijk is er een schatkamer aan studiemogelijkheden over de literaire en culturele eigenheden van het gebied, waar Nederlands vervlochten is met Papiaments, Engels en Spaans.

Bronnen

- Aceto, M. (2006). Statian Creole English: an English-derived language emerges in the Dutch Antilles. *World Englishes*, 25: 411-435.
- Bakker, T. (2021). Language planning and policy in education: Saba, Caribbean Netherlands [report].
- Bröring, H., & Mijts, E. (2017). Language planning and policy, law and (post)colonial relations in small Island States : a case study. *Social Inclusion*: 29–37.
- Caroll, K. S. (2009). *Language maintenance in Aruba and Puerto Rico: understanding perceptions of language threat (Diss.)*. Arizona.
- CBS Aruba. (2000). *Census 2000*. CBS Aruba.
- CBS Aruba. (2020). *Quarterly Demographic Bulletin 2020 – 4th quarter*. CBS Aruba.
- CBS Curaçao. (13. 01 2022). *CBS Curaçao*. Downloaded from <https://www.cbs.cw/population>
- CBS Curaçao. (13. 01 2022). *Censo 2011*. Downloaded from CBS Curaçao: <https://www.cbs.cw/demographics-characteristics>
- CBS Nederland. (2014). *Papiaments de meest gesproken taal op Bonaire en Engels op Saba en Sint Eustatius*. CBS Nederland: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/51/papiaments-de-meest-gesproken-taal-op-bonaire-en-engels-op-saba-en-sint-eustatius>
- CBS Nederland. (2021). *Caribisch Nederland; bevolking, geslacht, leeftijd en geboorteland*.
- Croes, R. (2011). Philosophical background of the Scol Multilingual: reconstructing the blueprint. In N. Faraclas, R. Severing, C. Weijer, & E. Ech-teld, *Iguana's newfound voices: continuity, divergence and convergence in language, culture, and society on the ABC-islands*. San Juan/Willemstad: FPI: 293–300.
- Directie Onderwijs Aruba (2023). *Integraal Taalbeleid Onderwijs 2023: Advies-rapport*. Directie Onderwijs Aruba.
- Devonish, H., Richardson, G. (2016). *The English Creole of Aruba: a community-based description of the San Nicolas variety* [PowerPoint slides]. Instituto Pedagógico Arubiano/University of the West Indies.

- Dijkhoff, M., & Pereira, J. (2010). Language and education in Aruba, Bonaire and Curaçao. In B. Migge, I. Léglise, & A. Bartens, *Creoles in education: an appraisal of current programs and projects*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins: 237–272.
- Emerencia, L. (1996). Changing challenges for Aruban schools. *21st Century Policy Review*, 3(1-2): 150–176.
- Esser, J. (2004). *Census Working Papers: het probleem van de overjarige basisschoolleerlingen in nader perspectief*, CBS-Aruba. Aruba: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Faraclas, N., E. Kester en E. Mijts *Language of Instruction in Sint Eustatius: report of the 2013 research group on language of instruction in Sint Eustatius*. Den Haag/Oranjestad: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen/Rijksdienst Caribisch Nederland.
- Faraclas, N., Kester, E., Mijts, E. (2019). *Community Based Research in Language Policy and Planning. The Language of Instruction in Education in Sint Eustatius*. Cham, Switzerland: Springer.
- Faraclas, N., Kester, E.-P., & Mijts, E. (2022). *We can do better than 'Cham-buká': toward inclusive language policy and practice in Bonaire. Final Report of the Maneho di Idioma Research Team, April 2022*. Fundashon Akademia Papiamentu/Openbaar Lichaam Bonaire.
- Hamelberg, J. (1896–1897). De Nederlandsche taal op de Nederlandsch West-Indische eilanden. *Neerlandia*.
- Hamelberg, J. (1896–1897). De Nederlandsche taal op de Nederlandsch West-Indische eilanden. Vervolg en slot. *Neerlandia*: 2–3.
- Knappert, P. D. L. (1930). Verzuimd st. Eustatius. *New West Indian Guide / Nieuwe West-Indische Gids*, 11(1): 159–175.
- Kol, H. van (1904). *Naar de Antillen en Venezuela*. Sijthoff, Leiden.
- Krämer, P., Mijts, E. & Bartens, A. (2022). Language Making of Creoles in multilingual postcolonial societies. *International Journal of the Sociology of Language*, 2022(274): 51–82.
- Leuverink, K. (2012). Un idioma strano: onderzoek naar taalattitudes en taalbeleid in Aruba. *Seminar Publicaties Universiteit van Aruba 2012*. Oranjestad: University of Aruba: 81–95.
- Migge, B., & Le[301]glise, I. (2007). Language and colonialism: Applied linguistics in the context of creole communities. In M. Hellinger, & A. Pauwels, *Language and Communication: Diversity and Change*. De Gruyter: 299–332.
- Migge, B., Léglise, I., & Bartens, A. (2010). Creoles in education: A discussion of pertinent issues. In B. Migge, I. Léglise, & A. Bartens, *Creoles in education: An appraisal of current programs and projects*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company: 1–30.
- Mijts, E. (2014). Recentring the focus in discourse on education in postcolonial small island states: the case of Aruba. In N. Faraclas, R. Severing, & C.

- Weijer, *Creole Connections : transgressing neocolonial boundaries in the languages, literatures and cultures of the ABC-islands and the rest of the Dutch Caribbean*. Willemstad/San Juan: Fundashon pa Planifikashon di Idioma / Universidad de Puerto Rico: 121–128.
- Mijts, E. (2015). Discours over de Nederlandse taal en onderwijs in de Caraïben. In *Conferentie Neerlandistiek in het Caribisch Gebied*. Paramaribo: Instituut voor de Opleiding van Leraren: 61–67.
- Mijts, E. (2017). State traditions and language regimes in Aruba and other small island states[202f]: some preliminary thoughts on the study of language legislation as discourse. In N. Faraclas (Ed.), *Archaeologies of erasures and silences[202f]: recovering othered languages, literatures and cultures in the Dutch Caribbean and beyond*. San Juan / Willemstad: University of Puerto Rico / University of Curaçao: 161–165.
- Mijts, E. (2020). Home languages and higher education : challenges for inclusive higher education language policies for postcolonial small island states in the twenty-first century. In D. Pieters, & T. Keersmaekers, *Internationalization of universities and the national language : language policy interventions and case studies*. Berlin: Peter Lang: 155–173.
- Mijts, E. (2021). *The situated construction of language ideologies in Aruba[202f]: a study among participants in the language planning and policy process*. University of Antwerp. Faculty of Arts[202f]; Ghent University. Faculty of Arts and Philosophy, Antwerp, Belgium[202f]; Ghent, Belgium.
- Mijts, E. (2022). Pluricentric languages in the Americas: the case of pluricentric Dutch in the Dutch Caribbean. In: Muhr, R., E. Duarte, C. Rodrigues & J. Thomas. *Pluricentric Languages in the Americas*. Peter Lang Verlag: 231–244.
- Mijts, E., Kester, E.-P., & Faraclas, N. (2020). Challenges for inclusive education through home languages in the Caribbean part of the Kingdom of the Netherlands: challenging colonial and neo-colonial beliefs about the role of languages in education. In J. Jules, & K. Belgrave, *Transformative pedagogical perspectives on home language use in classrooms*. IGI Global: 271–185.
- Mijts, E., & Waterman, K. (2017). Wat is de positie van het Nederlands in de multilinguale samenleving? In L. Echteld, E. Mijts, W. Rutgers, & R. Severing (Eds.), *Taalbeleid in het Caribisch Gebied[202f]: heden en in de nabije toekomst*. Curacao: University of Curacao. 125–131.
- Mufwene, S. (2001). *The Ecology of Language Evolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mufwene, S., & Vigouroux, C. (2017). Individuals, populations and timespace. Perspectives on the ecology of language revisited. *Language Ecology 1:1*: 75–102.
- Muhr, R. (2012). *Non-dominant varieties of pluricentric languages, getting the picture*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- Myrick, C. (2014). Putting Saban English on the map: A descriptive analysis of English language variation on Saba. <https://kurzelinks.de/p8lk>, Jan 2014: 161–192.
- Narain, G. (1995). *Taaltalent in ontwikkeling: een studie naar het Papiamentu en het Nederlands in de kleuterperiode op Curaçao en in Nederland (Diss.)*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Pereira, J. (2018). *Valorization of Papiamentu in Aruban society and education, in historical, contemporary and future perspectives*. Willemstad: University of Curaçao Research Institute.
- Prins-Winkel, A. (1973). *Kabes duru? Verslag van een onderzoek naar de onderwijssituatie op de Benedenwindse eilanden van de Nederlandse Antillen, in verband met het probleem van de vreemde voertaal bij het onderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Prins-Winkel, A. (1983). Educational myths, ideals and realities on the A-B-C islands of the Netherlands Antilles: A century of educational efforts and failures in Dutch colonial schools. In *Papiamentu: Problems and possibilities. Papers presented at the Conference on Papiamentu, Papiamentu : problema i posibilidat organized by the University of the Netherlands Antilles and the Instituto pa Promoshon i Estudio di Papiamentu, 4–6 June 198*. Zutphen: De Walburg Pers: 9–22.
- Rijksoverheid (2012). *Taalregelingen voor de BES-eilanden in de Nederlandse wet- en regelgeving*
- Sealy, R. & Silberie, M. (2015) *Bevindingen quick scan Expertgroepen Papiamentu en Nederlands*. Bonaire: Kralendijk.
- Sollie, F. (2015). Language and education in a multilingual society: text comprehension and language attitudes among advance stream Aruban high school students. In N. Faraclas, R.
- Severing, C. Weijer, E. Echteld, & W. Rutgers, *Envisioning the greater Dutch Caribbean*. Curaçao/Puerto Rico: Fundashon pa Planifikashon di Idioma: 35–46.
- Sonntag, S. K., & Cardinal, L. (2015). Introduction. In L. Cardinal, & S. K. Sonntag, *State traditions and language regimes*. McGill-Queen's University Press: 3–26.
- Taalunie (2014). *Nederlands op zijn BESt*.
- Wenzel, Veronika (2022). Het Nederlands in het voortgezet onderwijs in Aruba. Een Onderzoek naar de behoeften en attitudes van docenten. Aruba: Biblioteca Nacional Aruba.
- Winkel, N. (1955, September). Het taalprobleem in het Antilliaans onderwijs. *Christoffel* (1-2): 68–78.
- Wiel, K. (2011). Papiamentu/o and identity in Aruba and Curaçao. In N. Faraclas, R. Severing, C. Weijer, & E. Echteld, *Iguana's newfound voices:*

continuity, divergence and convergence in language, culture and society on the ABC-islands. San Juan/Willemstad: FPI: 39–50.

World Factbook. (13. 01 2022). *Sint Maarten*. Downloaded from CIA World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sint-maarten/#people-and-society>